

Kendte politikere fra gamle dage.

Af H. A. RIIS-OLESEN

POLITIK kunne i fordums dage være en farlig ting at give sig i lag med, og særlig var spændingen på højdepunktet i den Estrupske periode 1875-91, ikke mindst i 1880'erne, hvor øvrigheden ofte måtte gribe ind, fordi de stridende synspunkter gjorde talere og tilhørerne så varme, at det kunne udvikle sig til håndgemæng. Estrup førte jo sin politik med stor hårdhed, og selv om han måtte se sig slået af det voksende venstreparti med Christen Berg i spidsen, vedblev han at blive ved roret. Denne taktik benyttede han sig af under finanslovdebatten, idet han en årrække "levede" på en provisorisk finanslov.

Også vore egne heroppe havde mange bevægede politiske møder, hvor bølgerne gik højt - det var sandelig ikke en kedelig forestilling at overvære møderne, fortæller ældre mennesker. Et af de største politiske møder, der har været afholdt heroppe, fandt sted i Thisted i 1883, idet der var samlet 7000 mennesker på Frederikstorv. Som talere deltog fra venstres side: Christen Berg, Holstein-Ledreborg og Jens Busk, medens højre var repræsenteret ved: kaptajn Jagd, professor Matsen og Niels Andersen (landmand). Højremanden, kaptajn Jagd, der i sin begejstring for højres sag var vis på, at størsteparten af tilhørerne hørte til hans parti, begik den skæbnesvangre fejltagelse at lade forsamlingen dele sig i to flokke eftersom deres standpunkt var, og da viste det sig til hans skræk, at venstre var stærkest. Man kan faktisk sige, at dette store møde gav stødet til venstres store fremgang i Thisted amt.

Inden jeg går over til at omtale fremtrædende politikere fra vore egne, som nok kan være værd at mindes - bør jeg vist nævne, at Thisted amt omkring grundlovens gennemførelse (1849) var opdelt i 4 kredse, 1. kreds afholdt sine valg i Bjerget kro, 2. kreds i Thisted rådhus, 3. kreds på Vestervig tinghus og 4. kreds på Nykøbing rådhus. Ved det første valg til den grundlovgivende forsamling havde følgende kandidater flest stemmer - nævnt efter kredsens numre: Amsforvalter Aagaard, agent Lützhøft, pastor F. C. von Haven og pastor Bagger.

Jeg skal forbigå de vekslende politikere og kun standse ved de mest særprægede, og her må ikke glemmes den stoute, myndige Hannæsbonde Jens A. Bach, som i årene 1866-94 repræsenterede Bjergetkredsen på tinge. Ejendommeligt for ham var det, at han begyndte som højreorienteret, men endte som venstremand. I 1894 måtte han trække sig tilbage fra det politiske liv, idet en sygdom bandt ham til hjemmet. Man skulle have troet, at Bachs svingning fra højre til venstre skulle have kostet ham mandater, men det gjorde det ikke, hvilket viser, at vælgerne respekterede manden bag politikken. Daværende kapellan for Øsløs - Vesløs og Arup, Søren Anker Møller udtalte i 1881 ved et vælgermøde selve valgdagen om en modkandidat til Bach: Manden fra Lunde (modkandidaten) udtalte, at paster Klausen havde talt ham varm, mig talte han kold; thi kold blive man, når der fra et politisk parti gøres forsøg på at drage hele fædrelandskærligheden over på sin side. - Han

(modkandidaten) sejler jo lige i armene på Estrup!!! Lederen af valgbehandlingen påtalte stærkt dette udtryk, men Anker Møller holdt fast ved sit. Det blev til en varm anbefaling af Bach, der sejrede stort.

Bach var en stille mand, og på tinge sagde han kun lidt, men kom kaptajn Jagd (højremanden) på egnen, vågnede kamplysten i Bach, og så kunne der udspilles kraftige, men muntre scener. Højre hadede jo Bach af hele hjertet, fordi han var gået over til venstre, hvilket gav sig udslag i en ret hånende omtale af ham. Men når dette er sagt, må det også tilføjes, at Bach med årene blev noget nonchelangt i sin optræden i kredsen, og man var de sidste år ved at tale om en ny kandidat, men Bach forstod hver gang at få vælgerne over på sin side. Da man i 1895 holdt en smuk afskedsfest for ham i Bjerget kro, lød der mange anerkendende ord om hans djærve og mandige indsats i folkettinget.

En såre ejendommeligt kandidat var kaptajn Jagd, og for at forstå hans politiske vaner eller uvaner - som man vil - må man hellere høre hans mærkelige forhistorie. Han er født i Fredericia og fik i en ung alder lærereksamen - velbegavet som han var. Men lærergerningen fyldte ham ikke tilstrækkeligt. Hans lyst stod til ingeniørgerningen, og den uddannelse fik han i England.

Efter sin hjemkomst var han en af pionererne i anlæggelsen af de første telegrafledninger, og her gjorde han sig bemærket som en dygtighed.

Da krigen 1848 brød ud, meldte Jagd sig til tjeneste, og hans friske, energiske væsen gjorde, at han snart fik ledelsen af en afdeling frivillige, og da de tilmed var forvovne og temmelig urolige, skaffede han sig ry ved at træne dem op til meget dristige og dygtige foretagender. Det var hans utrættelige energi og mandige væsen, der gjorde ham det let at holde den rette disciplin, så hans soldater kunne gøre alt for ham. Med dette korps rykkede han frem til yderste linie og udførte gang på gang dristige foretagender, som overraskede alle. Oberst Læssøe har ved flere lejligheder udtalt sig meget anerkendende om korpsets dødsforagt og fædrelandskærlige optræden. Men andre officerer var noget ærgerlige over korpsets selvstændige optræden i forskellige situationer, men når Jagds natur tages i betragtning, forekommer denne selvstændige optræden os ikke usandsynlig.

Men hvorom alting er - korpsets eventyrlige bedrifter blev bekendt mange steder herhjemme, og Jagds navn var stærkt omtalt i de dage, og man kan sammenligne ham med den italienske folkehelt - omend i mindre format - Garibaldi. Der kunne sikkert være stof til en samling spændende fortællinger. Senere blev korpset opløst, og Jagd gik ind i selve hæren som premierløjtnant og blev gennem mange dygtige handlinger forfremmet til kaptajn, og tilmed fik han ridderkorset for udøvelsen af tapre handlinger. Da han forlod hæren, fik han ansættelse som telegrafbestyrer i Nyborg, men det var ikke nok for den energimættede mand. Han var nu blevet stærkt interesseret

i søudtørringsarbejder og rejste op til Thy for at tage fat på udtørringen af Sjørring sø.

Dette udtørringsarbejde lykkedes fint og adskillige hundrede tønder land blev indvundet og har siden givet sine ejere stort udbytte, særlig ved dyrkning af frø.

Kaptajn Jagd havde medvirket ved anlægget af en telegraflinie fra Thisted over Nykøbing til Skive, og under dette arbejde havde han fået øje på Sjørring sø, og muligheden af en tørlægelse af denne. Efter at have fået lodsejernes billigelse til et projekt gik han i gang med at tømme søen for vand. Det havde sine store vanskeligheder, og kaptajn Jagd fik vel aldrig det fulde udbytte af sin snilde, da han på grund af pengemangel måtte sælge de fleste af sine rettigheder og kun en årrække havde "Egebaksande" tilbage, hvor han førte en fyrstelig tilværelse, som ikke stod i forhold til det udbytte, området gav i de første år.

Jagd havde mange interesser og blandt disse ikke mindst den politiske, idet han allerede i sin Nyborgtid var opstillet i Svendborgkredsen. I Thy, hvor han snart blev en kendt mand, lod han sig opstille i 1859, men blev ikke valgt. Senere i 1864 besejrede Jagd etatsråd Benzons Buchwald og siden selveste kammerråd Hansen. Ved grundlovsvalget i 1866 trak han sig tilbage for geheimestatsråd Klein, men i 1869 opstillede han sig igen - en politiker fra den tid skriver, at oppositionsånden for i ham, og sandelig, om ikke Jagd "væltede" Klein til stor skuffelse for embedsmændene i Thisted kredsen. Redaktør Aaberg skriver i en artikel: "Kaptajnens kandidatur var kommen uventet og pludselig som et uvejr på en skøn sommerdag, og harmen mod Jagd var så meget større, som det hovedsagelig var ved hjælp af småkårsfolk fra landet, som han havde fået kendskab til ved sit udtørringsarbejde ved Sjørring sø, at han vandt sin sejr." Jagd skånede ikke sine modstandere. På sine møder omtalte han amtmanden og amtsrådet som: Pashaen med de syv hestehaler. Her kunne de øvrige kandidater følge med, og den slags - lidt grovkornede udtryk - vandt tilslutning i den brede befolkning.

Man fortæller flere træk fra vælgermøderne, og her skal nævnes et af dem: Jagd holdt af at fortælle om sine oplevelser under krigen og glemte aldrig at fortælle, hvorledes soldaterne hang ved ham. Han fortalte med megen patos om den skønneste dag i sit liv. Det var ikke - sagde han, idet han hævede stemmen - den dag, hans Majestæt Kongen fæstede ridderkorset på mit bryst. Nej, den skønneste var, da jeg efter slagets tummel vågnede op på den øde mark og så skildvagten stå uden kappe. Den havde han bredt ud over mig - hans sovende chef - det glemmer man aldrig!

Der stod to mænd og hørte på talen. Den ene græd, så tårerne trillede ned ad kinderne. Den anden så det og sagde til ham: Græd it Øver det, Pier - det er løwn alsammen. "De ved æ godt, men de' war ili' vel nu skjønn u'er å hørø".

Venstre kunne ikke lide Jagd, og en tid marcherede man demonstrativt ud af folketinget, når han skulle tale, men det generede aldeles ikke Jagd - han fortsatte uanfægtet. Med årene blev han set sjældnere og sjældnere inde på rigsdagen - således at det ligefrem blev nævnt, når han kom til stede. Men vælgermøderne passede han til punkt og prikke, og her kunne han få folket i sin hule hånd. Hans modstandere påstod, at han talte forskelligt

ved stranden for fiskerne og inde i landet for landboerne. Jagd havde mange store sorger - også økonomiske. Til sidst udnævntes han til amtsforvalter. Han døde i 1895.

I 1882 oprettede C. Berg Thisted Amts Tidende. Der trængtes til et venstreblad. Der havde været kammerrådsregimente her i Thy, og de var højresindede. Man lejede til det nye venstreblad et lokale i lysestøber Gribsgårds daværende ejendom på Lilletorv i Thisted, og den 2. okt. 1882 udkom det første nummer af Thisted Amts Tidende. Efter et par redaktører blev M. Aaberg ansat som ledende på bladet. Redaktør Aaberg var en stor personlighed - en dygtighed med en meget særpræget natur. Han ville f.eks. ikke omtales rosende eller vel slet ikke omtales, men da han havde siddet på Thisted Amts Tidendes redaktørstol i 25 år, fik han en meget smuk omtale i Aalborg Amtstidende, idet man sagde (altså i 1908): at ingen venstremand i Thisted Amt nyder for tiden tilnærmelsesvis den tillid som red. Aaberg, og 3 karaktertræk nævnes: Agitator, forretningsmand og en slider som få. En af Aabergs elever, redaktør Bertelsen, Viborg, skrev om Aaberg: Han er Danmarks flittigste redaktør og kalder ham: Manden med den tilkæmpede anskuelse. Når man får at vide, at han i mange år selv redigerede sit blad, førte selv regnskabet, refererede møder og lagde derved grunden til bladets nuværende stade som amtets førende blad.

Kammerråd, senere justitsråd C. A. H. Hansen var også en af de særprægede politikere fra forrige århundrede - valgt ved kåring i 1854. Hans far var apoteker i Frederikshavn, og han læste teologi en kort tid efter faderens ønske, men brød af og købte gården "Christianslyst" ved Thisted. Hans fremragende evner kunne ikke udnyttede fuldt ud ved gårdens drift, så han blev naturligt kastet ind i offentlige hverv, f.eks. tog han faktisk initiativet til oprettelse af Thisted Realskole i 1856 (en tidligere privatskole), og det blev den første i landet af den art. Han stiftede "Thisted Amts Løsoreforsikring" og blev administrerende direktør, var med til at oprette jernstøberiet "Thy", arbejdede for forskønnelse af Thisted plantage og sad i en mængde kommissioner og foreninger.

Et par gange stillede han sig til valg - politisk interesseret som han var - men opnåede ikke at blive valgt. Senere blev han altså valgt ved kåring og sad i folketinget i flere perioder, men fra 1870 til 1894 var han landstingsmand. Han tog særlig del i de praktiske forhandlinger og spørgsmål - f.eks. angående fiskeriet, sandflugt og redningsvæsenet.

Endnu en personlighed må nævnes, ikke mindst fordi vi møder hans navn og godgørelse i en institution, som glæder mange den dag i dag. Det er konsul Johnsen, Thisted, som i 1894 afløste justitsråd Hansen i landstinget. Han blev født i Visby og var af norsk slægt, men blev jurist i Danmark og kom i 1860'erne til Thisted som amtsfuldmægtig og senere amtsrådssekretær. I 1876 nedsatte han sig som sagfører i Thisted, kom i byrådet i 1888, men havde tillige en række tillidshverv. Han sad i landstinget til 1914 og var i de 20 år ordfører for en række juridiske spørgsmål samt adskillige plantningssager. Ved sin død skænkede han sin store formue til oprettelse og drift af det såkaldte Johnsens rekreationshjem i Thisted.

Havnespørgsmålet blev tidligt rejst heroppe i Thy, og da kaptajn Trolle lovede at skaffe en sådan, blev han opstillet som afløser for kaptajn Jagd. Han blev også valgt

i 2 perioder, men han forkludrede nærmest sagen, og i 1901 indså han spillet for tabt og lod sig ikke genopstille.

Højre opstillede da kultusminister Jacob Scavenius, men da han stod i modsætningsforhold til de kirkelige retninger, særlig til Indre Mission, opstillede de lærer Munk Poulsen, Sdr. Vorupør. Følgen heraf blev, at højre splittede sine stemmer, og venstremanden, gårdejer J. J. Andersen-Nygart i Hvidbjerg, blev valgt. At det vakte jubel i venstrekredse er ikke at undre sig over, og det var en jubel, vi slet ikke kan sætte os ind i i dag, hvor de politiske modsætninger ikke er så store mellem de to partier. Senere blev Munk-Poulsen venstres kandidat, og han var en glimrende repræsentant for partiet på tinge fra 1913-1920.

I Vestervigkredsen (som efter 1894 blev til Hurupkredsen) kunne nævnes mænd som pastor Haven fra Hassing, som var valgt til den grundlovgivende forsamling. I 1852 valgtes møllebygger Johs. Jensen, Gudnæs. Han var en lille, undersætsig mand med tung udtale, så han næsten trykkede ordene frem mellem tænderne. Men var han end dårlig til at tale for sig, så var han meget respekteret for sin klare forstand og praktiske evne til at skue igennem en sag. Efter Johs. Jensen blev kredsen repræsenteret ved den nationalliberale Edvard Neergård, Dovergård - en meget livlig og intelligent mand med et tiltalende væsen, og han havde den lykkelige evne at kunne begå sig mellem høj eller lav. Han var meget afholdt på egnen. Alene den kendsgerning, at han flere gange valgtes uden modkandidat beviser rigtigheden heraf. I 1886 sejrede venstre i Vestervigkredsen ved proprietær Breinholt, Vestervig kloster - også en kendt personlighed, både storbonde og ivrig handelsmand.

Breinholt var en foregangsmand i landbruget ved indførelse af nye maskiner, som han afprøvede med stor omhu, og da han også var de mindrebemidlede ven og hjælper, fik han et godt navn i Thy. Han blev hurtig medlem af sognerådet og valgtes til formand, men man mener ikke rigtig han egnede sig til de administrative opgaver, dette hverv krævede. Han valgtes tillige til formand i det thylandske landøkonomiske selskab - desuden blev han landvæsenkommissær. Som politiker var han just ikke veltalende, men hans store personlighed skabte den smukke position, han erhvervede sig i dansk politik. Han var folketingskandidat fra 1886 til 1894 og valgtes til landstingsmand fra 1894 til sin død i 1901.

Når det ikke lykkedes at få Breinholt valgt i 1886, skyldtes det opstillingen af entreprenør Niels Andersen fra Ydby. Han var en "selfmade" mand, som ved energi og dygtighed blev landskendt entreprenør - anlagde jernbaner, veje og andre større ting, som gjorde ham hovedrig, og han hædredes med titelen etatsråd. Han var jo en farlig modstander for Breinholt, for thyboerne kunne ikke stå for en mand, som på den måde havde arbejdet sig frem fra små kår og haft en eventyrlig karriere. Han var højremand, men meget moderat, og senere valgtes han som landstingsmand for venstre.

Efterhånden blev det kun på nippet, at han valgtes til folketinget, idet en dygtig venstremand arbejdede sig frem, det var lærer Kierkegaard, Agger. Stejl, myndig og dygtig stred han for venstres sag, og aldrig leflede han for højre for at bjerge stemmer. Det tog Kierkegaard 10 år at vinde kredsen. Han rejste rundt og gjorde et energisk arbejde for venstres sag, så Hurupkredsen blev et lysende

forbillede for mange kreds. Jeg synes nogle ord, som Kierkegaard udtalte i 1901 til etatsråd Niels Andersen, skal med for at give et klart billede af forkæmperen. Han sagde: "Det er tredje gang, jeg stiller mig mod etatsråden. Første gang ønskede jeg, at De skulle lære mig at kende. Anden gang prøvede jeg at få etatsråden til at respektere mig, men denne gang, da skal min ærede modkandidat komme til at frygte mig."

Det var stærke ord med selvfølelse og bid - men sandhed. Den første gang ville etatsråden knap se til den side lærer Kierkegaard var, og den anden gang fik Niels Andersen følelsen af, at han stod overfor en stærk personlighed, og nu tredje gang var deres stemmer næsten ens. Der var rigtig kamp dengang mellem højre og venstre. Man fortæller således, at en venstremand tog en ukendt op at køre på vej til stemmested i Hurup, men da det åbenbarede, at han ville stemme højre, så var der kort proces: Vær så god at stige af - jeg kører ikke med den slags folk - og manden måtte traske til Hurup - noget flov.

Når højre kunne holde stillingen længe i Thy, skyldtes det, at venstre ikke havde sin egen presse, men da dette skete i 1882, tog tilgangen til venstre fart. Lærer Kierkegaard repræsenterede kredsen næsten hele perioden til 1916, hvilket år han tog sin afsked som lærer. Han døde i 1917, kun 62 år gammel. Efter at Niels Andersen var blevet kandidat i Thistedkredsen, kæmpede Kierkegaard mod gårdejer N. G. Frøkjær, Gaardhusmølle - i 1909 blev det til en sejr for gdr. Frøkjær, men året efter sejrede Kierkegaard med glans.

På Mors må nævnes etatsråd Knudsen, som i 1849 valgtes ind i folketinget, hvor han sad en årrække. Han ejede Ulstrup i Thy - jævn og ligetil, som han var, men velbegavet og med en solid uddannelse bag sig. Foruden at repræsentere Morsøkredsen var han landvæsenkommissær, medlem af Thisted amtsråd i 24 år. Poul Knudsen solgte senere Ulstrup og flyttede til Mors, idet han fik herregården Blidstrup efter sin svigerfar: godsejer Chr. Riis. Foruden Blidstrup ejede han Moutrup, Kristinedal og Nygård. Poul Knudsens stedsønner var professor Riis Knudsen og folketingsmand, godsejer Johan Knudsen til Blidstrup og Moutrup.

En markant personlighed må nævnes til sidst nemlig friskolelærer Chr. Nielsen, som repræsenterede venstre i folketinget fra 1876. Han gjorde et stort arbejde for oprettelse af grundtvigske friskoler på Mors og var i det hele taget en dygtig og initiativrig mand.

Når jeg har valgt at fortælle om disse ældre politikere, er det for at minde om de personligheder, der dengang satte deres særpræg på dansk politik og dermed var med til at kæmpe for en dybere forståelse af vort lands indre liv. Vi har i vore dage stort udbytte af at kende lidt til den politiske historie, idet denne danner grundlaget for vor tids kultur, og jeg håber med disse linier at have udfyldt en beskeden opgave.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1959, side 118-129)